

Gyvenimas tęsiasi

Po truputį šyla orai. Artėja šv. Velykos, Černobylio katastrofos 36-osios metinės. Rusijos karinė invazija į Ukrainą sunaikino Covid-19, nuo lietuvių, paskutinių Europoje, baigia nuimti veido kaukes. Po truputį sprogs krūmų pumpurai, paskui juos ir parduotuvėse sproginėja visos kainos. Lyg ir reikėtų džiaugtis pergyvenus žiemą, bet neramina vasaros prognozės bei visiškai LR Vyriausybės ekonominių veiksmų nebuvimas, žabojant infliaciją ir lengvinant labiausiai pažeidžiamų Lietuvos žmonių gyvenimą.

Na, o dabar prasideda mūsų – černobylicų – penkmetis, padėsiantis Lietuvos valdžiai baigti spręsti Černobylio AE avarijos padarinių likviduotojų problemą. Jau dabar iš įvairių šalies kampelių redakciją pasiekia liūdnos žinios apie černobylicų mirtis. Kas miršta nuo ligų, kas dėl laiku nesuteiktos medicininės pagalbos, o kam tiesiog išseko Aukščiausiojo paskirtas laikas.

Miršta ne tik černobyliciai, likviduojamos ir černobylicų organizacijos. Antai pernai Registrų centro iniciatyva buvo likviduotos Joniškio, Skuodo ir Mažeikių organizacijos. Šiomet Registrų centras užsimojo likviduoti dar per dešimt „Černobylio“ komitetų.

Kas atsitiko? Truputis informacijos. 1989–1992 metais

buvo visuomeninių organizacijų kūrimosi bumas, kurio metu susikūrė daugiau nei 35 tūkstančiai organizacijų. Mes padėjome įkurti per 40 černobylicų organizacijų visos Lietuvos miestuose ir rajonuose. Buvo demokratijos ir laisvės, kūrybos ir entuziazmo fiesta, kuri, bėgant metams, blėso atsimušdama į gyvenimišką realybę. Nors buvo priimtas įstatymas remti nevyriausybines organizacijas, laisvanoriškai skiriant 2 % valstybei sumokėto gyventojų pajamų mokesčio (GPM), tačiau jis, kaip ir visi geri norai, atsimušė į neįveikiamą sieną. Mat biudžetinės įstaigos taip pat ėmė agresyviai rinkti GPM procentus, ir smulkios organizacijos liko už borto, – kadangi visi turi vaikų bei anūkų, mokyklos ir vaikų darželiai prievartavo šiuos procentus skirti joms. Galima būtų dar vardinti ir vardinti įvairius fondus, viešąsias įstaigas ir kitas organizacijas, turinčias mažas sąsajas su nevyriausybėmis organizacijomis. Negana to, dabar pasiekėme tokią stadiją, kai visam paradui, skirstant Europos paramą, vadovauja Vyriausybė, lyg ji geriausiai žinotų, ko kam reikia. Nustatomi kriterijai ir paramos kryptys, terminai ir t. t. Pernai artimu savo „besirūpinantys“ biurokratai galų gale priėmė įstatymo pataisą, kad biudžetinės įstaigos

būtų išbrauktos iš paramos gavėjų sąrašo, tik štai sutarė, kad pataisa įsigalios nuo 2023 metų. Iš 35 000 užregistruotų visuomeninių organizacijų tik daugiau nei 6 tūkstančiai teikia Registrų centrui kasmetines ataskaitas. Vadinasi, kitos organizacijos nutraukė arba sustabdė savo veiklą.

Galiu nupiešti vaizdelį, kaip dabar atrodo su valdžios struktūromis nesusijusi visuomeninė organizacija Lietuvoje: paprastai tokia yra įsikūrusi nuosavo buto ar namo adresu, turi banke sąskaitą arba jos neturi, o jeigu tokią turi, tai neturi banko kortelės ir nuolatos nerimauja, ar sąskaitoje bus bent keli eurai, kad bankas galėtų nusirašyti sau aptarnavimo mokesčius (tikriausiai didžiausius Europoje). Telefono ir interneto mokesčiai dažniausiai apmokami iš savų lėšų, kanceliariinės, transporto ir pašto išlaidos – taip pat. Jei gauna pagal kokį projektą lėšų, tai jų veiklai vykdyti reikalinga prisidėti ir savomis lėšomis.

Gyvenimas tęsiasi... Kokios gi mūsų perspektyvos?

Perspektyvos yra niūrios. Mes senstame, labiau sergame, gyvenimą gožia ir šeiminiai reikalai, ir vis atsirandančios naujos bėdos. Siekti kokių nors medicininių ir socialinių garantijų jau nebėra prasmės, nes nėra vykdomos net esamos. O indeksuoti dabartines išmokas nepriversdume valdžios net ir pasitelkę mitinį Heraklį. Galime tik bandyti siekti, kad bent jau būtų laikomasi priimtų gydymo ir reabilitacijos garantijų, nors su dabartine tvarka medicinoje ir tikriausiai nesibaigiančiomis pandemijomis viskas atrodo juokingai nerimta. Bėlieka stengtis, kiek tai yra įmanoma, įamžinti bet kokia forma Lietuvos Černobylio AE avarijos pasekmių likviduotojus ir palikti atminimą ateities kartoms.

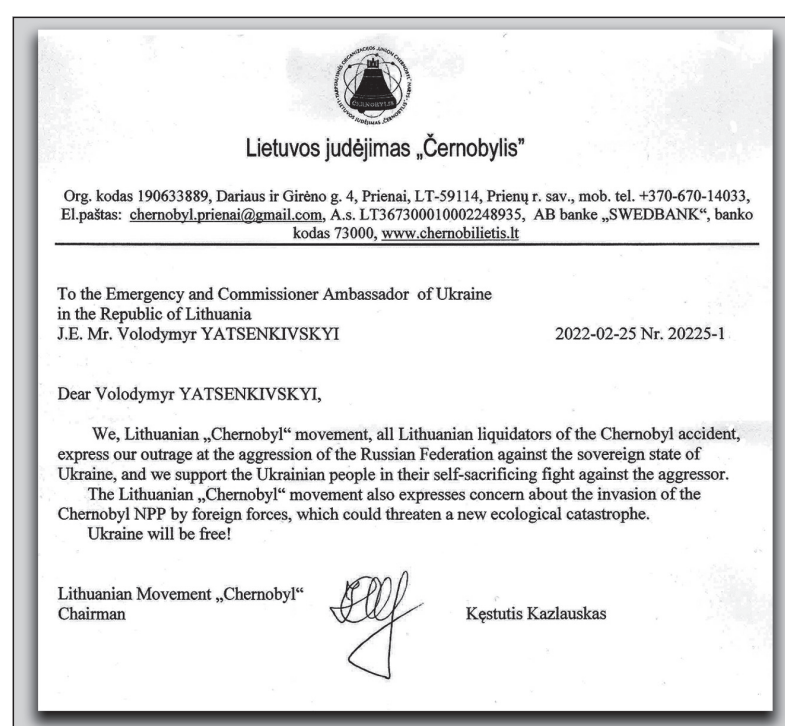
O dabar laukime ir švėskime su šeimomis šv. Velykas, paminėkime su bendražygiais Černobylio 36-ąsias metines, įkvėpkime gaivaus pavasario oro ir bandykime toliau įveikti šio gyvenimo mums skirtus iššūkius. Gyvenimas tęsiasi...

Kęstutis Kazlauskas

Autoriaus nuotrauka

Parama Ukrainai

Ukrainos nepaprastajam ir įgaliotajam ambasadoriui Lietuvos Respublikoje J. E. ponui Volodymyrui JACENKIVSKIUI

2022-02-25 Nr. 20225-1

Gerbiamas Volodymyrai JACENKIVSKI,

Lietuvos judėjimas „Černobylis“, mes, visi Lietuvos Respublikos Černobylio AE avarijos padarinių likviduotojai, išreiškiame pasipiktinimą Rusijos Federacijos agresija prieš suverenią Ukrainos valstybę ir palaikome ukrainiečių tautą jos pasiaukojamoje kovoje su agresoriumi.

Taip pat Lietuvos judėjimas „Černobylis“ reiškia susirūpinimą dėl svetimų karinių pajėgų įsiveržimo į Černobylio atominės elektrinės zoną, kas gali kelti grėsmę naujai ekologiškai katastrofai.

Ukraina bus laisva!

Lietuvos judėjimo „Černobylis“ pirmininkas Kęstutis Kazlauskas

Mieli Lietuvos černobyliciai
ir jūsų artimieji,

Juk dovanos pavasaris gegužę,

Sugrįš vėl paukščiai,

Sužydės žiedai.

Tegul šv. Velykų varpo dūžiai

Širdy paliks vien laimę amžinai.

Su šv. Velykom!

Jus sveikina

Lietuvos judėjimo „Černobylis“
tarybos nariai

Tarybos posėdis

Vyksta Lietuvos judėjimo „Černobylis“ posėdis.

Lietuvos judėjimo „Černobylis“ (LJČ) tarybos posėdis įvyko 2022 metų kovo 5 dieną Prienuose. Tylos minute pagerbė Rusijos-Ukrainos kare žuvusiuosius, tarybos nariai

pradėjo posėdį. Iš penkių narių dalyvavo tik trys, kiti neatvyko dėl svarbių šeimyninių reikalų.

LJČ pirmininkas Kęstutis Kazlauskas apžvelgė praėjusius

metus, kurie nebuvo gausūs renginių, nes vis dar galiojo pandeminiai Covid-19 ribojimai. Buvo pasidžiaugta po trylikos metų gautomis Lietuvos judėjimo „Černobylis“ patalpomis, tik kiek nuvylė LR Vyriausybė, neskyrusi nė cento biuro baldams bei technikai įsigyti.

Posėdyje buvo aptartas pasirengimas Černobylio katastrofos 36-osioms metinėms. Buvo nuspręsta balandžio 26 dieną, 11 valandą, Vilniuje prie paminklo „Černobylis aukoms atminti“ padėti gėles. O miestų ir rajonų organizacijos turėtų pačios nuspręsti, kaip paminėti metines vietas.

Nežinant, kokia situacija bus pavasarį ir vasarą su karu bei Covid-19, vis dėlto nutarta surengti vasarą LJČ konferenciją Prienuose ir prisidėti prie šeimų sąskrydžio surengimo Pasvalyje.

Posėdyje taip pat buvo aptarti einamieji klausimai.

„Černobylio“ inf.

Vėtrūnas Izidorius BALAŠAITIS 1941 08 14 – 2022 03 24

Vėtrūnas Izidorius Balašaitis gimė 1941 m. Komijos respublikoje, lietuvių tremtinių šeimoje. Po vidurinės mokyklos įstojo į aukštąją karą mokyklą Tolimuosiuose Rytuose ir ją baigęs du metus tarnavo Baltarusijoje. 1967 m. įstojo į Cheminės apsaugos karo akademiją Maskvoje, kurią baigė 1972 m. ir buvo paskirtas į Vilniaus 29-ąją geležinkeliečių karo brigadą cheminės apsaugos tarnybos viršininku. Nuo 1980 m. tarnavo Respublikos civilinės gynybos štabe, kur ėjo įvairias pareigas. Buvo radiometrinės ir cheminės laboratorijos viršininku, poskyrio, radiacinės bei cheminės apsaugos skyriaus viršininku.

Daugelio avarių, įvykusių Lietuvoje 1980–91 metais, padarinių likvidavimo dalyvis (geležinkelio avarija Šilutės rajone, kurios metu išsiliejo

chloras; didžiausia technogeninė cheminė avarija Jonavos „Azote“, kurios metu išsiliejo didelis skysto amoniako kiekis; avarijos, susijusios su gyvsidabrio patekimu į aplinką, tetraetilšvino išsiliejimu, su sandėliuojamų pesticidų gaisrais ir kt.).

1986 m. liepos-rugpjūčio mėnesiais dalyvavo likviduojant Černobylio AE avarijos padarinius 30 kilometrų zonoje.

Atsargos pulkininkas buvo aktyvus Lietuvos judėjimo „Černobylis“ narys, prisidėjo prie laikraščio „Černobylietis“ leidybos.

Vėtrūnas Izidorius Balašaitis išliks mūsų atmintyje kaip išsilavinęs, inteligentiškas, labai atsakingas ir nuoširdus žmogus bei draugas, pasiruošęs visada ir visiems padėti.

Lietuvos judėjimo „Černobylis“ nariai

„Radiati“ susirinkimas

Ataskaitinio susirinkimo akimirka. Kalba Antanas Turčinus

Šių metų kovo 22 dieną įvyko Vilniaus krašto černobyliciečių sąjungos „Radiati“ kasmetinis ataskaitinis susirinkimas. Pagal susirinkimo darbotvarkę černobyliciečiai išklaušė sąjungos pirmininko praėjusių metų „Radiati“ veiklos ataskaitą. Savo kalboje pirmininkas pažymėjo, kad praėję metai buvo pandeminiai ir todėl černobyliciečiai savo veikloje negalėjo parodyti didelio aktyvumo. Vis dėlto buvo organizuotas jau tradicija tapęs Černobylis AE avarijos

likvidavimo metinių paminėjimas su gėlių padėjimu prie paminklo černobyliciečių aukoms atminti. Kaip įprasta, gėlių padėjimo ceremonijoje dalyvavo Ukrainos ambasadorius ir kiti svečiai. Pirmininkas atkreipė dalyvavusių dėmesį į tai, kad baigtas atkurti Lietuvos judėjimo „Černobylis“ tinklalapis, kuriame galima rasti ir leidžiamo laikraščio „Černobylietis“ skaitmeninę versiją bei kitas naujienas, susijusias su judėjimo veikla. Buvo atkreiptas dėme-

sys ir į tą faktą, kad laikraščio leidyba susiduria su finansiniais sunkumais, nes nerasta rėmėjų, galinčių paremti laikraščio leidimą. Sąjungos atstovai taip pat dalyvavo Lietuvos judėjimo „Černobylis“ pirmininko Kęstučio Kazlauskos organizuotame respublikiniame pasitarime Prienuose, kur buvo apsikeista nuomonėmis, įvardyti sunkumai, su kuriais susiduria judėjimo dalyviai visoje Lietuvoje.

Šiais metais „Radiati“ didelių veiklos planų nepuoselėja. Kaip ir kasmet, balandžio 26 dieną, 11 valandą, planuojamas gėlių padėjimas prie paminklo černobyliciečių aukoms atminti. Taip pat sąjungos nariai dalyvaus, jei bus kviečiami, kitų Lietuvos judėjimo „Černobylis“ padalinių organizuojamuose renginiuose.

Pabaigoje pirmininkas pristatė finansinę ataskaitą.

Buvo išreikštas apgailėstas, kad černobyliciečių sveikata blogėja su kiekviena diena ir todėl atvykti į susitikimus jau darosi vis problemiščiau.

„Radiati“ pirmininkas
Antanas Turčinus

Gyvenimas negailestingas –
Nežiūri amžiaus, nei jausmų,
Į amžinybę pasikviečia brangiausius
Mums ir artimiausius iš visų.

Dėl netikėtos Vėtrūno Izidoriaus BALAŠAIČIO mirties reiškiamo nuoširdžią užuojautą velionio šeimai bei artimiesiems.

Lietuvos judėjimo „Černobylis“ tarybos nariai

PAREMKITE JUDĖJIMĄ! 2022 metais galintiems ir norintiems paremti Lietuvos judėjimą „Černobylis“ 1,2 procentais iš 2021 metais sumokėto gyventojų pajamų mokesčio, pateikiame rekvizitus: Lietuvos judėjimas „Černobylis“, organizacijos kodas – 190633889. **Suforminti paramą galima iki 2022 05 01.**

Ignalinos atominėje elektrinėje

Pernai išmontuota 7 600 tonų įrangos ir betono

Ignalinos atominėje elektrinėje (IAE) 2021 m. buvo išmontuota 3 429 tonos įrangos 4 200 tonų betono atliekų. Kaip praneša Ignalinos atominė elektrinė, beveik visos atliekos – 7 000 tonų radioaktyviųjų atliekų apdorota ir išvežta kaip neradioaktyvios atliekos, kurios galės būti realizuotos aukcionuose. Per visą jėgainės eksploatavimo nutraukimo laikotarpį nuo 2010 m. IAE buvo išmontuota kiek daugiau nei 71 000 tonų įrangos ir betono atliekų. Iki eksploatavimo nutraukimo pabaigos 2038 m. liko išmontuoti 104 581 toną įrangos.

Pernai IAE gavo Valstybinės atominės energetikos saugos inspekcijos leidimą

vykdyti 1-ojo bloko turbinų salės boksų konstrukcijų – turbinų pagrindų, perdangos konstrukcijų, drenažinių sistemų, šilumokaičių ir turbinų metalo konstrukcijų – išmontavimo ir dezaktyvavimo darbus. Planuojama išmontuoti 1-ojo bloko turbinų apsauginių boksų gelžbetonio ir metalo konstrukcijas ir atlaisvintoje turbinų salės dalyje įrengti vietas naujai susidarančių atliekų laikinam saugojimui. Šios atliekos vėliau bus perkeltos į paviršinį labai mažai radioaktyviųjų atliekų atliekyną.

Ignalinos atominės elektrinės pranešime primenama, kad 2019 m. buvo išmontuota visa 1-ojo bloko turbinų salės įranga. 2021 m. buvo baigti 2-ojo bloko turbinų salės išmontavimo darbai, išmontuota 100 proc. turbinų

salės technologinės įrangos. Didžioji dalis išmontuotos įrangos, praėjusi užterštumo radionuklidais patikrinimą, parduodama aukcionuose kaip metalo laužas. Tokiu būdu IAE prisideda prie aplinkos tausojimo – dalį radioaktyviųjų atliekų paverčia antrinėmis žaliavomis, kurias grąžina atgal į rinką ir prisideda prie IAE darnios veiklos kūrimo.

Likusi dalis išmontuotos įrangos laikinai saugoma įmonės teritorijoje iki pervežimo galutiniam dėjimui į atliekynus.

Išmontavimo ir dezaktyvavimo darbai atliekami pagal nustatytą darbų grafiką IAE personalo jėgomis. Darbai finansuojami Tarptautinio Ignalinos eksploatavimo nutraukimo rėmimo fondo ir Ignalinos programos lėšomis.

Giluminio atliekyno saugos kriterijus rengs suomiai

Ignalinos AE būsimo giluminio radioaktyviųjų atliekų atliekyno įrengimo saugos kriterijus rengs Suomijos „Posiva Solutions“. Parengus šiuos kriterijus vėliau bus vertinamos potencialios teritorijos, tinkamos atliekynui įrengti.

Pranešta, kad pasirašyta 262 000 eurų vertės sutartis su

konkurso laimėtoja, kuri per metus atliks potencialių geologinių struktūrų įvertinimą ir parengs atliekyno įrengimo kriterijus. „Posiva Solutions“ aptars principus, kaip saugiai patalpinti panaudotą branduolinį kūrą ir ilgaamžes radioaktyvias atliekas, pateiks metodiką, programinę įrangą ir duomenis, atliks kitus tyrimus. Ignalinos AE teigimu, giluminio atliekyno vieta bus renkama ateityje, tam taip pat bus atliekama saugos analizė.

Lietuva planuoja antroje šio šimtmečio pusėje pastatyti milijardinės vertės giluminį atliekyną. Į jį planuojama talpinti panaudotą branduolinį kūrą, metalines reaktorių konstrukcijas, kuro rinklių dalis, valdymo strypus, panaudotą grafitą ir kitas atliekas.

Skaiciuojama, kad vien atliekyno statyba kainuos milijardą eurų, jo naudojimas – dar 900 milijonų. Atliekynas bus įrengtas kelių šimtų metrų gylyje, kur žmonių ir aplinkos saugą užtikrins natūralūs gamtiniai barjerai (giliai slūgsančios uolienos) ir keli dirbtiniai, tai yra inžineriniai, barjerai.

Ignalinos AE galutinai sustabdyta 2009-ųjų pabaigoje, o jos uždarymo darbai, numatoma, truks iki 2038 metų.

Parengė Jonas Baltakis

1-ame IAE bloke nebeliko branduolinio kuro

Dar pernai, 2021 m. gegužės 11 d., iš VĮ Ignalinos atominės elektrinės (IAE) 1-ojo bloko į laikinąją saugyklą buvo transportuotas paskutinis konteineris su pažeistu panaudotu branduoliniu kuru.

Pažeisto kuro tvarkymo darbai 1-ajame bloke prasidėjo 2020-ųjų rugsėjį, o 2021 m. balandžio viduryje paskutinės 16 pažeisto kuro rinklių buvo sutvarkytos ir laikantis numatytos technologijos patalpintos į specialų konteinerį. Tai įvykis, žymintis svarbų etapą, pasiektą vykdant panaudoto branduolinio kuro tvarkymo darbus IAE, – išvežus šį konteinerį, 1-ajame IAE bloke nebeliko branduolinio kuro.

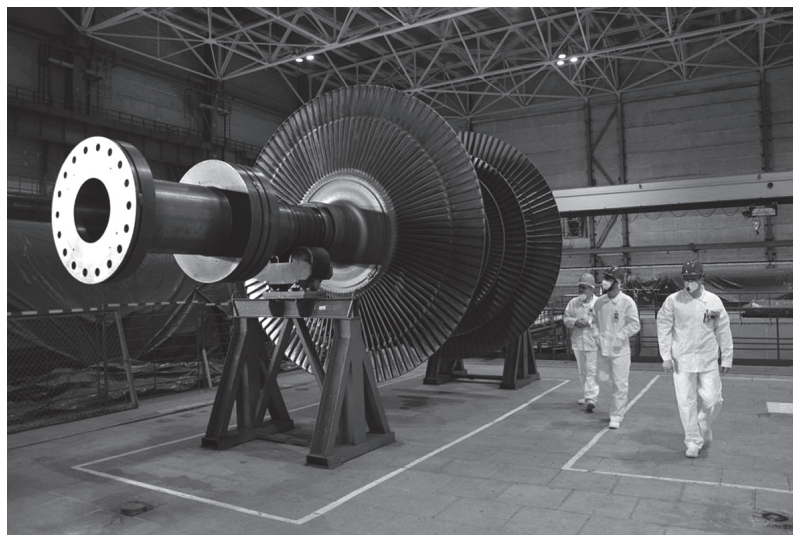
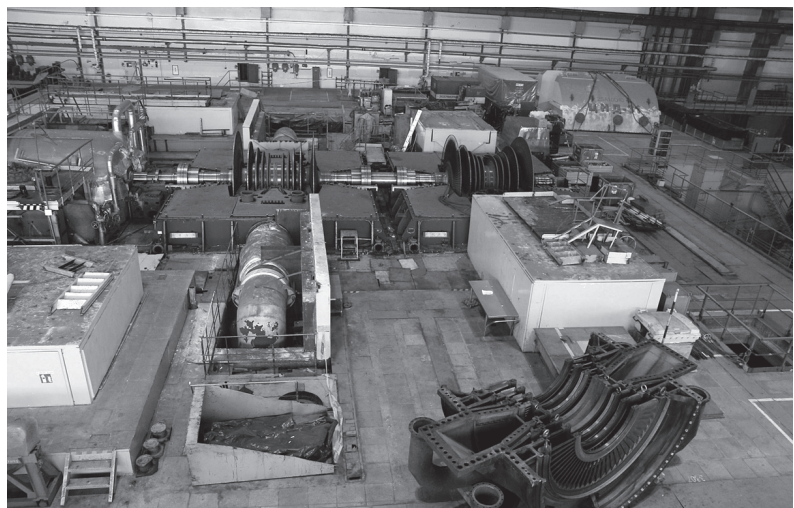
Pažeistas kuras – tai panaudoto kuro rinklės, kurios veikdamos reaktoriuje buvo deformuotos arba įgavo apvalkalo defektų (plyšių, įtrūkimų ir kt.), dėl kurių buvo galimas tiesioginis kuro granulinių kontaktas su vandeniu. Šie defektai atsirado transportuojant ir atliekant technologines operacijas su kuro rinklėmis (ištraukiant iš reaktoriaus, perkeltiant iš reaktoriaus salės į baseinų išlaikymo salę ir kt.) arba kuro rinklių saugojimo išlaikymo baseinuose metu. Iš viso pažeistas kuras užims 22 konteinerius iš 190 saugomų laikinojoje saugykloje.

„Pažeisto kuro tvarkymas yra atliekamas pirmą kartą. Šis procesas – technologiškai sudėtingesnis ir reikalaujantis daugiau laiko bei resursų, todėl ypač džiugina, kad mūsų personalo profesionaliai ir sklandžiai atliekamas darbas leido sėkmingai užbaigti kuro pervežimą iš 1-ojo bloko ir dviem savaitėmis anksčiau pradėti pažeisto kuro tvarkymą 2-ajame bloke. Tai yra neįkainojama patirtis ir svarbus etapas visame IAE radioaktyviųjų atliekų sutvarkymo procese“, – pernai sakė IAE generalinis direktorius Audrius Kamienas.

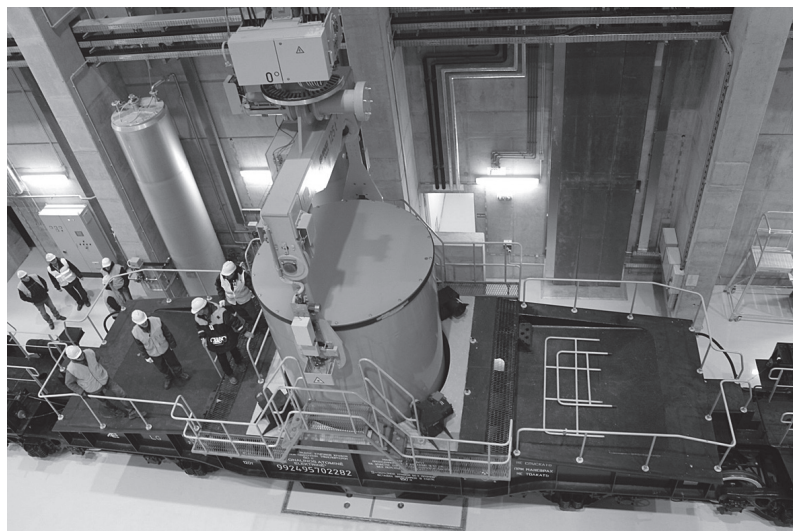
Primename, kad praėjusių metų gegužės 5 dieną, pervežus specialią pažeisto kuro tvarkymo sistemos įrangą iš 1-ojo bloko į 2-ąjį, buvo sutvarkytos pirmos dvi (iš 189) pažeisto kuro rinklės. Visus pažeisto kuro tvarkymo darbus planuojama užbaigti 2022 metų spalį.

Pažeisto kuro tvarkymo proceso sauga tiek branduolinės, tiek radiacinės saugos, poveikio personalui, gyventojams ir aplinkai atžvilgiu yra užtikrinama tinkamomis priemonėmis.

IAE inf.

Išmontavimo darbai Ignalinos atominėje elektrinėje.

Radioaktyviųjų atliekų konteineriai IAE.

Dirba „Posiva Solutinios“ ekspertai. Tapani Karjanlahhti nuotr. (Ytimekäs)

Černobylis dar tik prasidėjo...

1986 m. liepos-rugpjūčio mėnesiais Vėtrūnas Balašaitis dalyvavo likviduojant Černobylio AE avarijos padarinius 30 kilometrų zonoje. Čia spausdiname žiupsnelį V. Balašaičio prisiminimų.

Pirmą informaciją apie įvykusią avariją Černobylio atominėje elektrinėje sužinojau balandžio 26 dienos antroje pusėje, kai man į namus paskambino Respublikinės hidrometeorologijos tarnybos viršininko pavaduotojas Rapolas Liūžinas ir paklausė, ar ką nors žinau, kaip jis pasakė, apie sprogsį katilą Ukrainoje, kurio pasekmės gali pasiekti mūsų respubliką. Ir dar pridūrė, kad gauti nurodymai iš Maskvos hidrometeorocentro būti pasirengusiems matuoti radiacijos foną. Tada tik supratau, apie kokį katilą vyks ta kalba. (Tais laikais bet kokia informacija apie bet kokią nelaimę buvo laikoma slapta.) Atsakiau, kad jokios informacijos neturiu ir tuo mūsų pokalbis pasibaigė. Tik pirmadienį atvykus į darbą, Respublikinio civilinės gynybos štabo viršininkas generolas Steponas Nekrošius informavo štabo darbuotojus apie įvykusią avariją, kaip vėliau paaiškėjo, didžiausią XX amžiaus technogeninę katastrofą. Nors jokių nurodymų iš TSRS civilinės gynybos štabo dar nebuvu gauta, generolas S. Nekrošius davė komandą organizuoti respublikos teritorijoje radiacinį stebėjimą bei kontrolę ir pajungti respublikinį stebėjimo ir laboratorinės kontrolės tinklą. Šiam darbui vykdyti buvau atsakingas aš ir Cheminės apsaugos skyrius. Respublikinis stebėjimo ir laboratorinės kontrolės tinklas, kurį, pagal Vyriausybės nutarimą, sudarė hidrometeorologinės stotys, observatorijos, respublikinės ir rajoninės sanitarinės epideminės stotys, rajoninės ir respublikinės veterinarijos laboratorijos, kai kurių ūkio subjektų laborato-

rijos bei scheminio ir radiacinio stebėjimo postai, pradėjo stebėjimą bei matavimus ir nustatyta tvarka perduodavo duomenis. Meteorologinės stotys matavo radiacinį foną kas tris valandas. Ir pagaliau balandžio 28-ąją, vėlai vakare, apie 23 valandą, iš TSRS civilinės gynybos (CG) štabo gavome informaciją apie avariją Černobylio AE ir pirmus nurodymus, kokių priemonių privalome imtis. Apie padėtį respublikoje privalėjome pranešinėti kas 4 valandas Maskvos CG štabui. Kaip žinia, po avarijos didžioji radioaktyviojo jodo dalis į aplinką pateko pirmąją parą. Tuometinės meteorologinės sąlygos lėmė tai, kad užteršta oro masė sklido Skandinavijos šalių link. Lietuvos teritorijoje palikdama radionuklidų (daugiausia radioaktyviojo jodo 131) pėdsaką, ji po to skaidėsi kitomis kryptimis. Vėliau vykstant radionuklidų išmetimams iš sugriauto reaktoriaus (aktyvūs išmetimai vyko 10 parų), į aplinką pateko pavojingi ilgamžiai radionuklidai, t. y. tokie, kurių skilimo pusamžis (pusėjimo trukmė) didesnis nei 10 parų, – cezis, tiksliau, izotopas Cs-137 (kaupiasi raumenyse) ir stroncio izotopas Sr-90 (kaupiasi kauluose, inkstuose).

Jais labiausiai užterštos Baltarusijos, Ukrainos, Rusijos Federacijos ir nepalyginamai mažiau Baltijos valstybių teritorijos. Apibūdinant radiacinę būklę pirmosiomis dienomis po avarijos, reikia pasakyti, kad dėl palankių oro sąlygų Lietuvoje (tuo metu nelijo) ant žemės paviršiaus mažiau nusėdo radioaktyviųjų medžiagų, taigi padidėjęs radiacijos lygis (dabar priimta vadinti dozės galia) buvo sąlygotas trumpaamžiu radionuklidu jodu 131. Dozės galia pietiniuose, pietvakariuose ir vakariniuose rajonuose viršijo foninį lygį 8–10 kartų. Jodo izotopo J-131 pusėjimo trukmė – 8 paros, jis daugiausia kaupiasi skydliaukėje.

Žmogui, gavusiam radioaktyviojo jodo, labiausiai tikėtinas susirgimas yra skydliaukės vėžys. Nustatyta, jog radionuklidas tampa nepavojingas praėjus 10 skilimo pusamžių.

Taigi J-131 atveju 8 paras padauginus iš 10 sužinome, jog po 80 parų jis suskyla ir tampa nepavojingas. Efektyviausias skydliaukės apsaugos būdas – jodo profilaktika. Jodo profilaktika – tai skydinės liaukos prisotinimas

stabiliu jodu, kad nepatektų radioaktyvusis jodas. Tam naudojamas stabilus kalio jodidas (KJ), o jo neturint – spirritinis jodo tirpalas (5% jodo tinktūros).

Laiku atlikta jodo profilaktika gali sumažinti skydliaukės apšvitos dozę iki 100 kartų, bet būtina prisiminti, jog KJ geriausiai apsaugo skydliaukę pradėjus jį vartoti ne vėliau kaip 6 val. prieš radioaktyviesiems jodo izotopams patenkant į organizmą ir iki 8 val. po to. Kitu atveju kalio jodido vartojimas yra beprasmiškas ir net gali būti kenksmingas. Deja, dėl pavėluotos informacijos jodo profilaktika niekur nebuvo atlikta, o iš čia ir neigiamos pasekmės, kurios pasireiškia dabar ir bus jaučiamos dar labai ilgai. Bet apie tai kiek vėliau.

Organizuojant radioaktyvaus užterštumo tyrimus, išryškėjo daug trūkumų, kurie buvo susiję su pasirengimu dirbti tik karo sąlygomis. Turima dozimetrinė aparatūra net respublikos laboratorijose buvo nepajėgi nustatyti radioaktyviojo jodo, o užterštumo nustatymas kitais radionuklidais truko labai ilgai – 3 paras. Tad pagrindinis krūvis, tiriant pieno, žolės, grunto ir kitus bandinius, teko Fizikos instituto Radiologijos laboratorijai, kuri dirbo labai įtemptai. Didžiausias dėmesys buvo skiriamas pieno tyrimams, nes į pieną patenka daugiausia radioaktyviojo jodo. Vėliau, jodui suskilus, svarbiausi radionuklidai buvo Cs-134 ir Ce-137 bei stroncis Sr-90. Jų rasta ne tik arbatžolėse, grybuose, uogose, bet ir žuvyje, mėsoje. Radionuklidų kiekiai buvo griežtai kontroliuojami.

Gegužės mėnesio antroje pusėje radiacinė padėtis respublikoje stabilizavosi. Na o manęs ateityje laukė dar vienas rimtas išbandymas – Černobylis. Apie tai sužinojau liepos mėnesio viduryje, kai vieną dieną išeinant iš darbo pasikvietė mane Civilinės gynybos štabo viršininkas generolas S. Nekrošius ir pareiškė: „Gautas nurodymas iš Maskvos komandiruoti jus į Černobilyje dirbančią sąjunginę CG štabo operatyvinę grupę. Diena pasirengimui ir sekmadienį išvykstate į Kijevą, ten jums organizuos transportą ir pirmadienį prisistatyt operatyvinės grupės vadui generolui Medvedevui.“

Ižengus į Kijevo civilinės gynybos štabo pastatą, būdėtojas nukreipė į operatyvinį skyrių, kur prie didelio sta-

lo, ant kurio buvo žemėlapis, dirbo karininkai. Vienas jų diktavo skaičius, kitas juos žymėjo žemėlapyje. Ir tada supratau, ką tie skaičiai reiškia: tai buvo radiacijos lygiai sprogsio 4-ojo reaktoriaus teritorijoje ir virš jo tam tikrame aukštyje. Buvau sukrėstas, nors pats, kaip kariškis profesionalas ir chemikas, dalyvavau įvairiose avarijose, pratybose poligonuose, kur buvo panaudojamas masinio naikinimo ginklas (1971 m. Kazachstane – zarinas ir napalmas), dirbau su jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais. Bet visa tai buvo kitos sąlygos, tam ilgai ruošiamasi turint visas reikalingas apsaugos priemones. Skaičiai, kuriuos nugirdau, buvo neįtikėtinai dideli, atskiruose taškuose radiacijos lygis siekė šimtus ir net tūkstančius rentgenų per valandą. Supratau, kad manęs laukia kitokios darbo sąlygos – labai sudėtingos, atsakingos ir pavojingos.

Tą pačią dieną atvykau į Černobylį, operatyvinė grupė buvo įsikūrusi už 18 kilometrų nuo AE buvusio gyventojų buitinio aptarnavimo kombinato patalpose. Čia nekantriai laukė karininkas chemikas, kurį turėjau pakeisti. Pristatčius operatyvinės grupės vadui, gavau nurodymus ir per 2 paras susipažinau su funkcinėmis pareigybėmis, praėjau medicininę komisiją, instruktažą, gavau dozimetri-

jos centre individualų dozės matavimo kaupiklį, respiratorius ir leidimą dirbti zonoje. Turėjau automobilį UAZ-469 su vairuotoju, padėjėją karininką chemiką. Nuo ankstyvo ryto iki vėlaus vakaro teko dirbti. Naktiniam poilsui, kuris trukdavo 5–6 valandas, važiuodavome į profilaktoriumą, buvusį už 40 km. Bet dažnai dėl įvairių priežasčių tekdavo pasilikti dirbti ir naktimis. Viena iš jų – aukščiausio rango pareigūnų atvykimas (TSRS civilinės gynybos vadas armijos generolas Govorovas, sausumos kariuomenės vado 1-asis pavaduotojas armijos generolas Luševas ir kt.). Reikėdavo surinkti duomenis apie nuveiktus darbus ir apie taikytas priemones, atlikti įvairius apskaičiavimus, apiforminti žemėlapi ir paruošti visą kitą operatyvinės grupės vadui reikalingą medžiagą.

Buvau tiesiogiai atsakingas už 2-ojo technikos dezaktyvacijos ir žmonių sanitarinio švarinimo punktų darbą, privalėjau kontroliuoti gyventojų apsaugos priemonių efektyvumą griežtos radiacinės kontrolės zonoje, asmeniškai vykdžiau individualią operatyvinės grupės personalo dozimetrinę kontrolę ir dariau daugelį kitų darbų.

Siek tiek plačiau apie dozimetrinės kontrolės organizavimą. Tai buvo labai opus klausimas kiekvienam žmo-

Vėtrūnas Balašaitis prie technikos dezaktyvacijos punkto.

gui: juk nuo gautos apšvitos dozės priklausė jo tolimesnis gyvenimas. Radiacinės saugos normose įteisinta nuostata, jog įvykus avarijai ir priklausomai nuo jos masto nustatomos padidintos iki 5 kartų laikinos žmonių apšvitos dozės ir radioaktyviojo įvairių paviršių (drabužių, avalynės, apsaugos priemonių, technikos, kelių, teritorijos ir t. t.) užterštumo normos. Černobylio avarijos atveju leistinos apšvitos dozės atrodė taip: likviduotojams – 25 rentgenai, bet per parą ne daugiau kaip 3 rentgenai, gyventojams – 0,5 rentgeno. Kaip žinia, apšvitos dozė susideda iš išorinės ir vidinės apšvitos dozių. Civilinės gynybos sistemoje, kaip ir kariuomenėje, turimi dozimetrai buvo skirti matuoti didelės išorinės apšvitos dozės, pavyzdžiui, karo atveju. Taigi jų naudojimas buvo ribotas. Atominėje elektrinėje turimi dozimetrai avarijos atveju netiko, nes matavimo ribos per mažos, kitaip sakant, per jautrūs. Todėl skubiai iš radiologinių laboratorijų buvo surenkami tinkami dozimetrai komplektai (JD – 0,2) ir lėktuvais siunčiami į Černobylį, kur ir buvo naudojami iki tol, kol individualios dozimetrijos centrai nebuvo aprūpinti naujais termoluminescenciniais dozimetrais. Tuo metu zonoje galiojo tokia tvarka: dozimetrai buvo išduodami prieš pradedant dirbti zonoje visam darbo laikui (mano atveju – mėnesiui) ir prieš pat išvykimą.

Iš Černobylio būdavo surenkami, nuvežami į dozimetrijos centrą, kur laboratorijoje išmatuojama gauta dozė, ji registruojama ir įrašoma kari name biliete, komandiruotėje ar kitokiame dokumente. Taip buvo nustatomos gautos išorinės apšvitos dozės. Vidinę apšvitos dozę nustatyti tuomet buvo neįmanoma, nes neturėjome tinkamos aparatūros. Tiesiog laikytasi požiūrio, jog vartojant neužterštą vandenį, maisto produktus, naudojant tinkamas individualiosios apsaugos priemones radioaktyviosios medžiagos į žmogaus organizmą nepatenka. Bet ne visada ir ne visi laikėsi saugaus elgesio taisyklių užterštoje vietovėje. Ir tokių žmonių buvo ne tik gyventojų, bet ir pačių likviduotojų tarpe. Dar daugiau – atsiradavo ir tokių, kurie negalvodami apie galimas pasekmes sąmoningai įvairiais būdais darė viską, kad tik greičiau surinktų leistiną apšvitos dozę ir taip grįžtų į namus. Reikia pasakyti, kad viena iš sunkiausių užduočių organizuojant gyventojų radiacinę saugą, ypač brandaus amžiaus žmonių tarpe, buvo ta, jog

sunku išaiškinti, kokios gali būti pavojingos pasekmės sveikatai; sunku buvo įtikinti laikytis visų saugaus elgesio taisyklių užterštoje teritorijoje. Kalbantis su žmonėmis dažnai pasigirdavo frazės: „Ką jūs čia kalbate, juk niekas nepasikeitė“, „Matyt, jums taip reikia kalbėti“, „Jūsų priešais netikslūs“ ir t. t. Tai galima paaiškinti iš dalies tuo, kad daugelį metų buvo tikinama, koks patikimas, naudingas ir puikus yra „taikusis“ atomas. Kita priežastis buvo susijusi su radiacijos poveikio savybėmis. Juk sunku įsivaizduoti tą pavojų, kurio nematai, nejauti, jis neturi nei kvapo, nei skonio. Ir čia noriu pasidalinti mintimis apie vieną atvejį, kurį man pasakojo kolega iš Baltarusijos – Radiacinės ir cheminės apsaugos skyriaus viršininkas pulkininkas Jemeljanovas. Būdamas viename iš užterštų rajonų užvažiavo į vienkiemį, kuriame gyveno vieniša močiutė. Ši, iš klausiusi pulkininko aiškinimo, kaip gyventi radioaktyvaus užterštumo sąlygomis, ramiai jam sako: „Sūnau, tu nebijok, juk tai mūsų tarybinis, taikusis atomas.“ Suprask, jis savas, jis nieko bloga padaryti negali.

Niekada nepamiršiu atvejo, kai Černobilyje į mane kreipėsi vietinė gyventoja, kuriai kitą dieną reikėjo evakuotis ir palikti nuosavą namą: „Sakykite, o kada aš grįšiu?“ Ir su tokiu nerimu bei viltimi akys laukė atsakymo, jog to užmiršti neįmanoma. Klausimas paprastas, bet kaip sunku į jį atsakyti.

Dažnai ir dabar žmonės klausia, kokios Černobylio AE avarijos pasekmės, kaip ilgai minėsime Černobylį. Tad noriu išsakyti savo nuomonę, pasiremdamas daugeliu įvairių šaltinių, konferencijų, mokslinių darbų medžiaga. Įvairiuose šaltiniuose teigiama, jog avarijos metu į atmosferą išmestų radioaktyviųjų medžiagų kiekis buvo šimtus kartų didesnis nei 1945 m. Hirosimoje ir Nagasakyje sprogdintų atominių bombų metu. Bet pats vietovės užterštumas branduolinio sprogdimo metu ir avarijos atveju visiškai skiriasi dėl šių pagrindinių priežasčių: branduolinio sprogdimo metu teritorija užteršiama trumpaamžiais radionuklidais ir jie pasisklinda tolygiai, radiacijos lygis greitai mažėja, o Černobylio AE avarijos atveju išmetimai vyko ilgą laiką, teritorija buvo užteršiama ilgaamžiais radionuklidais (išskyrus radioaktyvųjį jodą), pavyzdžiui, stronciu-90, ceziu-137, plutoni-139. Taigi radiacijos lygis kito nežymiai: įėjus per pir-

muosius metus po avarijos jis sumažėjo 10 kartų, tai po branduolinio sprogdimo per tą patį laiką – 85 kartus.

Po Černobylio AE avarijos buvo užteršta didžiulė teritorija, kurioje radionuklidai pasisklido ne tolygiai, o pavienėmis dėmėmis, kurias dar vadinama „karštomis“ dėmėmis. Ten, kur buvo nustatytas užterštumas stronciu-90 ir ceziu-137, radioaktyvusis užterštumas išliks dar labai ilgai. Juk Sr-90 skilimo pusamžis yra 29 metai, o Cz-137 – 30 metų, t. y. turi praeiti 30 metų, kad suskiltų pusė jo kiekio. Šis radionuklidas yra pagrindinis nustatant ir maisto užterštumą. Kaip parodė tyrimai, dažniausiai jis laikosi viršutiniuose – 5–10 cm gylio – grunto sluoksniuose.

Trumpai apie Černobylio AE avarijos pasekmes ir ateitį. Tarptautinėje konferencijoje Vilniuje, kuri įvyko 2008 m. spalio mėnesį ir kurioje dalyvavo mokslininkai iš ES šalių, Rusijos Federacijos, Baltarusijos, buvo pateikti tokie duomenys: dėl įvairių priežasčių, susijusių su katastrofa, žuvo per 10 000 žmonių, dar 3,5 mln. susirgo. Dėl radiacijos skydliaukės vėžys padidėjo 10 kartų. Černobylio zona išlieka viena iš pačių radioaktyviausių vietų Žemėje. Čia lyg ir nieko naujo. O nauja ir tikrai gera žinia yra ta, kad Lietuvoje ketinama įkurti tarptautinį mokslinį ekologijos ir sveikatos centrą, kuris nagrinės Černobylio katastrofos pasekmes ir numatys priemones joms likviduoti. Ir šis sprendimas, priimtas Briuselyje, yra neatsitiktinis. Juk dar žymiai anksčiau nepriklausomi medikai ir mokslininkai teigė, kad „Černobylis prasidės tada, kada pradės gimdyti tie, kurie gimė po Černobylį“.

Gyvenimas akivaizdžiai patvirtino šį teiginį. O kalbant apie perspektyvą, noriu pateikti Baltarusijos komiteto „Černobylis vaikai“ vadovės medicinos mokslų daktarės T. Belookaja'os kai kurias jos pranešimo, paremto konkrečiais duomenimis ir ilgalaikiais tyrimais, išvadas. Pranešimas buvo skaitytas konferencijoje, įvykusioje 2008-ųjų gruodį. Štai kai kurios išvados: „Intelektualinio pažeidimo pika nustatytas tiems, kurie buvo apšvitinti nėštumo metu ar buvo tuomet iki pusantrų metų amžiaus“; „palyginus ikičernobylinį laikotarpį su šių dienų tyrimais, vaikų skydliaukės vėžio susirgimų skaičius padidėjo 89 kartus“; „vaikų ligas daugiausia nulemia „genetiškai nesveiki tėvai“.

Žinoma, padėtis Lietuvoje kitokia nei Baltarusijoje, kuri nuo Černobylio AE avarijos

nukentėjo labiausiai. Juk pirmaisiais po avarijos metais šios šalies vyriausybė buvo priversta pasekmių likvidavimui skirti net 35% nacionalinio biudžeto lėšų. Na, o kalbant apie šiandieninę mūsų šalies likviduotojų padėtį, ją galima apibūdinti labai trumpai: **esame palikti likimo valiai**. Vienas faktas: mūsų šalyje, vienintelėje iš kaimyninių valstybių, nėra įstatymo dėl likviduotojų socialinių garantijų. Kitas faktas byloja apie valdžios dėmesį mums, likviduotojams: organizuojant Seime parodą, skirtą paminėti 20-osioms Černobylio AE avarijos metinėms, buvo surinkta daug eksponatų, liudijančių apie pasiaukojantį Lietuvos likviduotojų darbą (TSRS, Ukrainos, Rusijos Federacijos ordinarai, medaliai, garbės raštai), bet nepavyko rasti nė vieno, kuris būtų pagerbtas nors koku mūsų valstybės apdovanojimu.

Galbūt dėl tokio valdžios dėmesio dažnai kalti ir mes patys dėl pačių įvairiausių

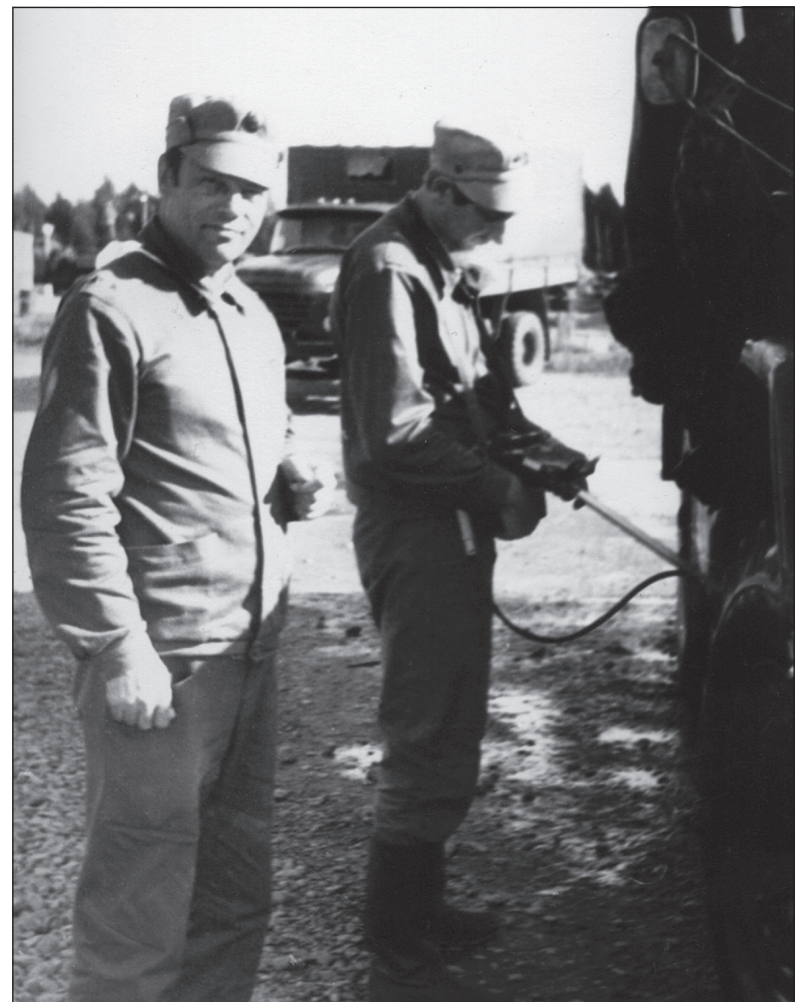
priežasčių. Tam reikia daug pastangų, laiko, na ir, žinoma, sveikatos. Deja, to labiausiai ir trūksta daugumai černobyliečių. Šiuo atžvilgiu man gal pasisekė kiek labiau nei mano bendražygiams, kurių dalis jau pasitraukė iš šio pasaulio, dalis serga sunkiomis ligomis.

Šiuo metu nors ir nustatytos trys ligos, visgi galiu ribotai vaikščioti, bet labiausiai vargina (jau 8 mėnesiai) nenustatytas dar viena mano negalavimas. Kas tai per liga, iki šiol nėra diagnozės. Atlikti įvairūs nepigūs tyrimai rodo, jog organizme yra uždegimas, tik nežinia koks... Na, bet galiu būti ramus dėl savo anūkų – juk mano dukros gimė iki Černobylio.

Šio sunkmečio metu belieka tik palinkėti, kad padėtu me vieni kitiems. Dalinkimės patirtimi, kaip įveikti vieną ar kitą negalią, negandą. Išgyvenkime kiekvieną dieną lyg paskutinę ir kita gal bus ramesnė, sveikesnė ir prasmingesnė.

Specialus nukenksminimo punktas. 1986 metų vasara

Tikrinamas transporto radiacinio užterštumo lygis. Iš V. Balašaičio archyvo

Be irklų vandenyne

Kazimieras Skaistis

Kazimiero Skaisčio (tikr. Benas Fainšteinas) jaunatviško nerimo kupina novelė parašyta baigiantis chruščiovinio atšilimo laikotarpiui sąmonės srauto stiliumi. Tai XX a. įsitvirtinęs pasakojimo būdas, tiesiogiai perteikiantis veikėjo psichikos dinamiką, pagrįstas asociacijomis, subjektyviu erdvės ir laiko interpretavimu. Terminą XIX a. pabaigoje sukūrė JAV filosofas ir psichologas Viljamas Džeimsas. Jis teigė, jog žmogaus sąmonė tarsi upė – mintys, įspūdžiai, vaizdiniai nevalingai teka, keistai ir neloגיškai pinasi. Sąmonės srauto kūriniai – laisvos struktūros, jų vaizdai nepasižymi tradiciniu nuoseklumu, juose gausu aliuzijų, ekskursų ir t. t. Dar sakoma, kad šiam stiliui būdinga impresionistinė dvasia.

1

Iš laiko nuotolių siaubingų Keliavo spora atkakli. Kas smūgiai jai jėgų galingų Ir karštis bei tamsa šurpi. Pasaulių šalimais miglotų Praslinko tūkstančiai, bet ji Nesuko niekur, lyg šį tą žinotų Ar pasikliautų lemtimi. Dar mena ji save kitokią – Pasaulį tam ji pavaldi Nebuvo niekam. Ir tik tokią Gyvybę laikė būtimi...

Milžiniška blakė, išilgai perkirtusi Sacharą, pūkšteli vandenin kažkur tarp Nilo deltos ir Kairo. Toliau jos kelias suka dešinėn ir nespėjus Linui kaip reikiant susikaupti keliautoja dingsta baisioje Tartaro ertmėje, kažkur prie Raudonosios jūros.

Žemiau teka Temzė, o pačiame sienos pakraštyje (Linas galėtų prisiekti) juoduoja Madagaskaras.

Keturi fantomai. Juodi.

Šešios priešlėktuvinės raketos. Baltos.

SNO pastatas. Pilkas.*

Nenaujose, bet gražiai sulankstytose ant taburetės kelnėse dainuoja himną keturi rubliai ir septyniasdešimt dvi kapeikos. Kai žmogus turi tokią sumą, jis liūdėti negali. Diena žada būti puiki. Rublis dvidešimt, skirtas paskutiniam atvejui (tik kainuoja bilietas iki Gėlaičių), guli atskirai stalčiuje, mėlyname voke kartu su laišku iš redakcijos. Tą laišką Linas galėtų pacituoti atmintinai, bet trumpai tartiant, jo poema apie sporą pasiliko vienoje iš sostinės šiukšlių dėžių.

...Erdvės ir laiko tiek aukota Nuožmioj kovoj su mirtimi Kažkam, kas amžiais išsvajota, Kažkam, ką laikė būtimi. Kaip nieko amžino nebūna, Taip laiko tėkmėje pražus Visi, turį tik minkštą pliką kūną,

O spora vėl sutiks gerus laikus...

Dabar Linas bent žino, ko jiems reikia. Jei iš viso ten ko nors dar reikia.

Keturi fantomai. Juodi. Šešios priešlėktuvinės raketos. Baltos. SNO pastatas. Pilkas. Bičių spiečius. Gelsvai rudas. Verkianti moteris. Veido nematyti...

Linas atsisėda lovoje ir meta įgrisusį žurnalą. Reikia keltis. Dėl visa ko dar permeta akimis Sacharą, bet ši dabar jau plyti tuščia, be jokios gyvybės.

2

Pasaulyje nėra nieko. Tik akys.

– Skaityk, – taria jos.

Linas atsisėda ir pradeda skaityti...

– Aš nepykstu.

Ji krūpteli. Ji išsigąsta savo balso. Jau vėlu. Rodyklės panašios į nematyto paukščio kojas plačiai išskėstais naguotais pirštais. Jau pusė dvyliktos. Jau per daug vėlu.

Valtis jūroje. Viršuje saulė. Bičių spiečius. Verkianti moteris. Veido nematyti. Delnas, į kurį laša vanduo. Gražu...

Lyja, vis dar lyja. Lapai tebekrinta, nors visą dieną pūtęs vėjas aprimo. Medinė parko tvora apkibusi nukritusiomis šakelėmis, išmarginta drėgmės ir pelėsių dėmėmis.

Ji viena kambaryje. Jau tamsu, tylu, ir ji viena kambaryje.

Briedė su briedžiukais.

Didelis raudonas klaustukas kone per visą puslapį. Apačioje keturi, ne, penki kvadratai. Juodi. Šone: „Kas žais su Fišeriu?“

– Aš nesuprantu, Linai...

– Tai tik mergina varto žurnalą. Kaip mes visi.

– Gerai, skaityk.

Numuštas amerikiečių lėktuvas Vietname.

Medis paupyje.

„Man nieko šiandien nesinori, tik verkti“, – galvoja Valda. O juk viskas iš karto pasikeistų. Tereikia tik jam triukšmingai atvėrus duris mesti įprastinį „o štai ir aš“ ir skubotai pakstelėti į skruostą. Ir tegul jo akyse be šito „o štai ir aš“ daugiau nieko nebūna. Tegul...

– Iš kur tu žinai... Ne, tu niekada nebūsi ir rašytoju. Nei poetu, nei rašytoju, Linai.

– Būsiu.

– Taip niekas nerašo.

– Aš būsiu pirmas.

– Viso to niekas nespausdins.

– Atsiras vienas, kuris surizikuos, Valda.

– Nebent tu jį iškastum iš žemės.

– Iškasiu.

– O kada mes apsigėsim?

– Kai aš būsiu rašytojas.

– Reiškia... niekada?

3

Močiutė kažką čirškina virtuvėje ir dar žada penkis rublius.

Mergina iš polistirolo dengtos dėžės dainuoja apie liūdesį ir meilę be ištikimybės. Jos plaukai ilgi, šviesiai šviesiai kaštoniniai ir išsidraikę. Linui net pasidaro truputį jos gaila, nors ir žino, jog tai tik daina.

Virvutę prakiši pro diržą, apsuki porą kartų aplink spyruoklės kraštą, užriši, prakiši pro kitą diržą, apsuki porą kartų aplink kitos spyruoklės kraštą, užriši ir taip iki galo.

Laisvė tiesi ir balta, tik viršų supasi juodos medžių šakos. Ji kaip milžiniška švytuoklė, o ereliai jau skrenda. Jiems reikia kepenų.

„Jūsų eilėraščius gavome. Išspausdinti negalėsime...“

Ir taip visada.

O Valdai patinka. Ir jam.

...Pro ryškiai gelsvą saulių ūką Praeis gyvybės spindulys Ir sporai vėlei kaip per rūką Sapnuosis laimės jaudulys...

Ir vis tiek jis prasiverš pro tą prakeiktą užtvarą. Prasi-verš, nors ir visi susitarę jo neleistų. Arba mirs.

Labai maudžia kūną. Bet kas bebūtų, jis rašys. Taisys baldus, kraus vagonus, skal-dys malkas, bet rašys.

Ir ateis laikas...

Arba...

Geriausia susisprogdinti.

Sako, degant baisiai skauda... Sprogti su visais savo priešais. Bumbt! O Vegas** astronomai šaltai užregistruoja naują supernovą.

Juk tai pats gyvenimas.

„Tik Valda atidarys langą ir iš karto pakvips ežeru. Apaugęs žole, prižėlęs maurų ir seklaus šitas ežeras. Vandens juosta siaura ir ilga, o vasarą beveik išdžiūva...“

Arba...

– Ateisi?

– Tikriausiai. O kas?

– Nieko.

„Kodėl tikriausiai?“ Valdai liūdna vienai. Ir mintys... Kai jie dažnai matydavosi, tokių minčių niekadoms nekildavo. „Kodėl visada reikia aiškinti? Kodėl visada reikia aiškinti, kad tave bent truputėlį suprastų?...“

Į kambarį tylutėliai įcimpina močiutė, pritildo televizorių ir iš tolo grožisi savo naujai gimstančia sofa.

Mergina vis dainuoja. Šį kartą apie mėlyną dangų, mėlyną jūrą ir mėlyną liūdėsį. Bet tai jau melas.

4

Vėl maudžia kūną.

Nejaugi nepripras?

Bet jam reikia tų nakties valandų. Ramybės.

Ir darbo retkarčiais. Nors ir atimančio tiek laiko.

Nes žmonės valgo.

Koridorius naujai mebliuotas. Lubos aukštos ir baltos.

Laisvė irgi balta, tik viršu-

je supasi juodos medžių šakos. Ji kaip milžiniška švytuoklė, o ereliai jau skrenda. Jiems reikia kepenų.

Už stalo jaunas ir gražus milicininkas. Jis apžiūrinėja Lino dokumentus. Valda kažkur netoliese. Už durų.

„Ji vaikščioja pirmyn ir atgal skambančiu šaligatviu, o Alėjos liepos iškėlusios į visatą šakas...“

Arba...

„Ji stovi viena, nuleidusi rankas, susirūpinusi, o liepos...“

– Prašau į antrą aukštą, pas draugę...

Laiptai gelsvai pilki, koridoriuje patiestas gelsvai pilkas takelis, durys apmuštos gelsvai pilka oda. Linas bel-džia, atidaro kabineto duris, atsisėda ant gelsvai pilkos kėdės. Priešais jį – jauna graži moteris.

Jo galvoje nauja idėja, naujas siužetas.

Jis dabar rašys tik tiesą. Kaip paprasta. Tik tiesą. Apie Valdą ir save, apie tai, kaip dieną dirba, o naktį rašo, apie tai, kad jis visai kaip Martinas Idenas. Ir tas dalykas vadinasis „Be irklų vandenyne“, ir viskas jame bus taip, kaip jis mato ir supranta...

Moteris kažką kalba.

Linas atsilošia kėdėje, sutelkia dėmesį ir staiga lyg iš begalinės bevardės tolumos atskrieja žodžiai:

– Jaunuoli, kodėl jūs nedirbate? 1970 m.

Iliustracija autoriaus.

* Suvienytųjų Nacijų Organizacija – ankstesnis lietuviškas Jungtinių Tautų Organizacijos pavadinimas.

** viena šviesiausių žvaigždžių šiaurės dangaus sferoje.

Dulkes nupūtus...

Nutilo Velykų būnrai Žemaičiuose

Nors šiemet per Velykas gamta nerodė pavasariškos nuotaikos, tačiau visada Velykų šventės lieka kilniausiomis ir gražiausiomis šventėmis visame katalikiškame pasaulyje.

Ypač išpūdingai Velykos yra švenčiamos žemaičių žemėje. Čia dar iki šiai dienai išsilaikė nuo senų senovės visokios tradicijos.

Kai Velykų rytą švintant prikėlė Kristų iš grabo, iškilmingai sugaudė varpai visoje Žemaitijos padangėje. Būnrai trenksmingai dundėjo, patrūbočiai* iš visų jėgų pūtė triūbas, medinės taršdynės kėlė neapsakomą alasą. Miestelyje šaudė iš šaudyklių.

Išgąsdinti tokio triukšmo, varnai, baimingai kranksėdami, būriais suko virš šventoriaus, apuokai gailiai dejavo šimtamečių šventoriaus liepų drevėse...

Ir štai tame neapsakomo džiaugsmo triukšme atsitiko šis tas baisaus.

Ties didžiosiomis bažnyčios durimis kažin kas gailiai suvaitojo, paskui ėmė kaukti, rodos, ne šios žemės balsu. Žmonių spūstis metėsi į ten.

Kažin kas, bjauriai apsidaręs**, veidą ištepęs suodžiais, ant galvos užsidėjęs karvės ragus, o užpakalyje prisitaisęs uodegą, už juostos užbrukęs negyvą varną ir juodvarnį, dargi prisikergęs arklio kaukolę, dantyse įsikandęs didelę pypkę, o rankose pasiėmęs butelį arielkos, vartėsi po šventorių, vaikė ir suodžiais tepė maldininkus.

Tai nebuvo koks beprotis, bet tai buvo atvaizduotas velnias, kursai nugalėtas per atsikėlusį Kristų, verkė ir kaukė nežinodamas ką bedaryti.

Tai sena velykinė tradicija, retai jau kur ir Žemaičiuose beužtinkama.

* * *

Žemaičiai, sekdami seną paprotį, per visą Velykų naktį iki aušros budi prie mirusio Kristaus grabo. Prie grabo, kuris esti nepaprastai puošniai parėdytas, visą naktį budi sargyba, vadinamieji „Kristaus žalnieriai“. Paprastai tai jauni vyrai, apsirengę senoviškais karių rūbais, rankose laiko iškėlę sunkius kardus.

Velykų naktį yra tiek daug kandidatų į „Kristaus žalnierių“, jog norintiems patekti sargybon tenka net „tepti“ zakristijoną, kad tik skirtų į sekančią pamainą.

O sausakimšai prigrūsta bažnyčia unisonu gieda šven-

tas giesmes patrūbočiams pri-tariant.

Tasai paprotys kažkodėl nepatiko žemaičių vyskupui Juozapui Giedraičiui, todėl jis 1813 m. gegužės 28 d. buvo įsakęs visiems klebonams, kad daugiau nebeleistų žmonėms per naktį budėti prie Kristaus grabo. Tačiau nei klebonai, nei žmonės šio vyskupo įsakymo nepaklausė ir tasai senovės paprotys išliko visoje Žemaitijoje iki mūsų dienų.

Al. Bani (Diena, 1936 04 19)

Į Kauną grįžta žydai. *Kow-noer Zeitung* pranešė, kad balandžio mėn. iš įvairių vietų į Kauną pradėjo grįžti pabėgę ir rusų vyriausybės ištremti žydai. Pasak šio laikraščio, žydams reikėjo įsteigti bendruomenes, nes jie labai vargingi ir Velykų šventės turėsią praleisti be macų, nes ne tik pikliuotų, bet ir šiaip miltų trūksta.

Varnų ir pempių kiaušiniai Velykoms. Artėjant Velykų šventėms, kauniečiai ir kitų miestų gyventojai pradėjo rūpintis, kaip prasimanūs šio kio tokio maisto. Biednuomenė Kaune, Vilniuje, Gardine ir kituose miestuose per parą gaudavo šiek tiek sriubos, tačiau toli gražu ne visi. Pagaliau vokiečių okupacinė vyriausybė sumanė gyventojus Velykoms aprūpinti ir kiaušiniiais, tačiau ne vištų, o... varnų ir pempių. Tuo reikalu „Dabartis“ (31 nr.) įdėjo tokią žinutę: „Daugelis kraštų, o ypač kopų gyventojai valgo varnų mėsą. Lietuvoje yra eibės varnų, tad dabar reikia apie jas pagalvoti. Varnų kiaušiniai tokie pat geri kaip ir pempių. Kai varnos sudeda kiaušinius, tai juos reikia išimti, o vėliau net pačius varniukus, nes jų mėsa skani. Kas norėtų varnų kiaušinių iš lizdų išsiimti, gali gauti leidimą iš apskričių viršininkų.“

Velykos be mėsos, kiaušinių ir sviesto. Tais metais Lietuvos, ypač miestų gyventojų Velykų stalą tepuosė šutintos bulvės, pienas, gabaliukas duonos ir kur ne kur silkės bei spirgučiai. Niekas negalvojo apie skanius kumpius, sviestą, sūrį, bankuchenus, tortus ir kitus skanumynus, nes jų nė už pinigų gauti nebuvo galima. Tik vienoje kitoje vokiečių kantinoje (kareivių krauruvėje) už aukso ir sidabro pinigų galima buvo pirkti šiek tiek cukraus ir silkų.

(Lietuvos aidas, 1936 04 11)

* muzikantas, grojantis dūda (brus. mąpybacz, lenk. potrębacz)
** apsirengęs

Ukrainos AE – Rusijos įkaitės

Zaporožės atominė elektrinė

Karas Ukrainoje verčia pasaulį baisėtis ne tik dėl taikių žmonių žudymo, bombardavimų, griovimų ir ne tik dėl sukeltos humanitarinės krizės. Ypatingą nerimą kelia Rusijos kariuomenės sukeliamos grėsmės atominėms elektrinėms. Juk bet kuriuo momentu gali įvykti ne tik radioaktyvus nuotėkis, bet ir didelio masto branduolinė katastrofa. Iki šiol apie Ukrainos atominis reaktorius kalbėdavome tik Černobylio kontekste. Viskas nelemtai pasikeitė, kai vasario 24 d. Rusija užpuolė Ukrainą ir iš karto įvedė savo kariuomenę į Černobylio AE uždarają zoną. Ten dirbantys 200 techninių darbuotojų ir sargybinių yra paimiti įkaitais. Darbuotojai elektrinėje be pamainos laikyti savaitėmis. Akivaizdu, kad tai kelia milžinišką žmogiškosios klaidos pavojų, o tai gali sukelti neprognozuojamo masto pasekmes.

Kitas pavojus – Zaporožės atominės elektrinė, didžiausią pajėgumą turinti atominė elektrinė Europoje, kuri patyrė apšaudymą ir dabar taip pat yra okupuota Rusijos karinių pajėgų. Nereikia pamiršti ir Astravo AE Baltarusijoje, kuri netrukus pradės eksploatuoti elektrą komerciniais tikslais, naudodama du reaktorius. Ten kariniai veiksmai šiuo metu nevyksta, tačiau žinome, kad buvo patirta avarijų ir padaryta darbo saugos pažeidimų statant. Be to, Baltarusija dabar iš dalies okupuota Rusijos. Tad išgyvename niekada istorijoje nebūto branduolinio nerimo laikus.

Jau pačioje pradžioje, nuo vasario 27 d. vykstant oro atakoms Kijeve, buvo pataikyta į valstybinės įmonės „Radon“ Kijevo padalinio radioaktyviųjų atliekų tvarkymo saugyklos teritoriją. Pagal Ukrainos saugos tarnybas, radiacijos lygis nepakilo, tačiau tapo akivaizdu, kad rusų karinės pajėgos, vykdydamos tokias nekoordinuotas atakas,

kelia grėsmę ir branduoliniams objektams. Tikėtina, kad apie 114 įmonių Ukrainoje turi su branduoline energija susijusių medžiagų, todėl oro atakos bet kada gali išprovokuoti branduolinę katastrofą kurioje nors iš daugelio vietovių Ukrainoje.

Štai dabar Charkovas, kuris be jokio gailesčio toliau yra nuosekliai bombarduojamas, patyrė žalos, keliančios radiacijos pavojų. Remiantis Tarptautinės atominės energetikos agentūros (TATENA) pranešimu, buvo apgadintas naujas branduolinių tyrimų objektas, gaminantis radioaktyvius izotopus medicinos ir pramonės reikmėms.

Kitas atvejis nutiko kovo 4 dieną, kai Ukraina pranešė, kad į Zaporožės AE mokymo centrą pataikė sviedinys, dėl kurio kilo gaisras. Paskutiniaisiais duomenimis, Zaporožės AE reaktorių saugos sistemos veikia įprastai, o jonizuojančiosios spinduliuotės lygis aikštelėje nepakitęs. Tačiau yra kitų neraminančių ženklų. TATENA pranešė, kad Rusijos pajėgos Zaporožėje išjungė kai kuriuos mobiliojo ryšio tinklus ir internetą, todėl susisiektis su išoriniu pasauliu tapo sudėtingas, o su Černobyliu apskritai galima susisiekti tik naudojantis elektroniniu paštu. Baisiausia, kad atjungus nuo komunikacijos šaltinių nebeliko prieigos prie Zaporožės AE radiacijos ly-

gių įvertinimo realiuoju laiku. Todėl pagrįstai baiminamasi dėl galimų incidentų, kurie turėtų dar baisėses pasekmes negu 1986 m. Černobylio AE katastrofa. Pavyzdžiui, jei net trumpam laikui dingtų elektros energija, tai iškart atsilieptų reaktoriaus aušinimo sistemai. Ta aplinkybė galėtų prisidėti prie reaktoriaus išsilydymo ir tada ištiktų technogeninė katastrofa, kaip ir 1986 metais, tik jos mastas būtų dar baisėsnis. Tiesa, buvo pranešta, kad darbuotojai sumažino galią reaktoriuose, o dalį jų išjungė visiškai. Nors agentūra teigia, kad elektrinės darbuotojai valdo reaktorių darbą, tačiau visi veiksmai yra galimi tik patvirtinus rusų karinių pajėgų pareigūnams.

TATENA skelbia praktiškai nebegaunanti jokios informacijos apie situaciją, bent jau iš Černobylio. O štai Ukrainos strateginės komunikacijos ir informacijos saugumo centras pranešė, kad Černobylio AE kartkartėmis lieka visiškai be elektros. Tokiu atveju, branduolinėms kasetėms negaunant nuolatinio aušinimo, katastrofos rizika tik auga. O kas, jeigu kariniai veiksmai Černobylio ir Zaporožės srityse suaktyvės? Arba, Ukrainai bandant atsiimti atominę elektrinių kontrolę, rusų kariai specialiai sabotuos reaktorių darbą? Pasekmės būtų milžiniškos. Tačiau kas gali užtikrinti, kad taip negalėtų įvykti? Todėl bent jau tarptautinės teisės požiūriu Rusija ir Baltarusija turėtų būti atitinkamai teisiamos už tokios protu nesuvokiamos grėsmės provokavimą.

Ateityje Vladimiras Putinas ir Aliaksandras Lukašenka turi būti teisiami specialiuose tribunoluose už nusikaltimus prieš žmogiškumą, nepamirštant ir sistemingai bei kryptingai vykdyto tyčinio branduolinių grėsmių provokavimo.

Parengė Jonas Baltakis

Zaporožės branduolinės jėgainės apšaudymo momentas.

Rusų okupantai Černobylio AE zonoje

Z patriotas prie konteinerio.

Karo grobis – šuns būda.

Okupanto bukumas ir moralė

Apie tai, kad rusų okupantai įsirengė apkasus vienoje iš pavojingiausių Černobylio atskirties zonos vietų – vadina-majame Rudajame miške, savo feisbuke pranešė Visuo-meninės tarybos prie Valsty-binės agentūros atskirties zo-nai valdyti vadovas Aleksan-dras Sirota. Ironizuodamas jis pridūrė, kad Rudasis miškas – pats strategiškiausias Čer-nobylio AE zonos objektas. „Rauskite giliau ir sėdėkite ilgiau“, – patarė jis okupan-tams.

Kovo 25 d., praėjus ke-lioms savaitėms po „kovų“ zonoje, pasirodė informacija, kad į Rusiją pristatyti pirmieji

pacientai su spindulinės ligos požymiais.

Savo „mūšius“ pusgalviai pradėjo atakuodami Ukrainos nacionalinės gvardijos karius, saugojusius objektą. Šaudyta blokų pusėn. Suvokdami tech-nogeninės katastrofos grėsmę, ukrainiečiai buvo priversti atsitraukti. Užėmę Černobylio AE, okupantai ne tik teroriza-vo darbuotojus, bet ir užsi-ėmė savo mėgstama veikla – marodieriaavimu. Jie išplėšė ir suniokojo 6 mln. eurų vertės laboratoriją. „Informacionnoe soprotivlenie“ (IS) balandžio 1 d. pranešė apie taip, kad Rusijos kariškiai, prieš palik-dami kovo 31 d. Černobylio AE, pavogė kompiuterius,

virdulius, kavos aparatus ir kita. Valstybinės agentūros at-skirties zonai valdyti vadovas Evgenijus Kramarenka pareiš-kė, kad okupantai išplėšė ir viešbutį, esantį netoli atomi-nės jėgainės, – išsinešė indus, šakutes, šaukštus ir servizus.

Kaip pranešė IS, didelė užterštos rusiškos technikos kolona iš vienos radioakty-viausių ČAE atskirties zonos vietų ir Slavutičiaus grįžo į Baltarusiją.

Rusų generolo idiotiškas pareiškimas

Aukšto rango Rusijos kari-ninkai paneiginėja informaciją apie radiacijos pažeistus sa-vo kareivius. Antai generolas plk. Vladimiras Šamanovas informaciją apie spinduline li-ga susirgusius karius pavadi-no melagiena. Tiesa, paneig-damas faktą, jis pateikė gana keistą argumentą: „Šias pozicijas Didžiojo Tėvynės karo metais buvo užėmę dar mūsų partizanai ir nė vienam iš jų nepasireiškė spindulinė liga!“ Nepaisant viso idiotiško pa-reiškimo komizmo, Rusijoje atsirado nemažai tokių, kurie nieko keisto generolo pareiš-kime neįžvelgė. Vis dėlto tik-rovė Rusijoje kitokia: jau už-fiksuota pirmoji rusų kario mirtis nuo spindulinės ligos.

PAREMKITE SAVO LAIKRAŠTĮ!

Iki 2022 m. gegužės 1 d. galintiems ir norintiems paremti laikraščio „Černobylietis“ leidybą 1,2 procento iš 2021 metais sumokėto gyventojų pa-jamų mokesčio, patei-kiame rekvizitus: Lietu-vos judėjimo „Černo-bylis“ Prienų komitetas, organizacijos kodas – 170775450, adresas: Ge-gužės g. 5, Prienai LT-59127.

Būsime dėkingi už paramą.

Volodymyras Šovkošitnas

Su Volodymyru Šovkošit-nu susipažinau 1991 metais Kijeve, kai buvo steigama tarptautinė organizacija „Chernobyl Union“. Jis tapo ir pir-muoju šios organizacijos pre-zidentu. Volodymyras taip pat buvo pirmosios Ukrainos Aukščiausiosios Rados depu-tatas. Jis – ir poetas bei ra-šytojas, sukūręs „Chernobyl Union“ himną, išleidęs ne vieną eilių knygą Černobylio tema, taip pat parašęs publi-cistikos žanro knygų.

Volodymyras Šovkošitnas rašo: „Didžiausia mano gyve-nimo vertybė yra šeima. Bran-giau už gyvybę – tik Ukraina! Prisijunkite, broliai ukrainie-čiai!

Ką tik pradėjau eiti sar-gybą. Ir štai perskaičiau, kad orkai užima didžiausią Euro-poje Zaporožės atominę elek-trinę. Esu branduolinės ener-getikos inžinierius, turintis vienuolikos su puse metų pa-tirtį Černobylyje, iš kurių pus-antrų metų teko būti Černo-bylio AE avarijos likvidavimo grupės vadovu. Pagal pirmąjį išsilavinimą esu radiologas, todėl orkams sakau: jūs – debilai, jūs visi čia siunčiami kaip patrankų mėsa. Džiugina tik vienas dalykas: iš jūsų ne-gims nauji debilai – impo-tentiški ir nevaisingi. O mes išgyvensime! Mes esame ne-sunaikinami!“

Kęstutis Kazlauskas

„Rusų pasaulio“ Velykos atėjo į Europą. Panaudota SOWA iliustracija.

Keleivių išlaipinimo vieta Ukrainoje, ką nurodo nuversta eismo lentelė.

Černobylietis

Redaktorius – Kęstutis KAZLAUSKAS

Redakcijos adresas: Gegužės g. 5, Prienai, LT-59127

Telefonas +370 670 14033, tel./faksas: +370 684 94470

El.paštas – chernobyl.prienai@gmail.com

Rankraščiai neregistruojami ir negražinami. Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su laiškų autorių nuomone.

SL 181 / ISSN 1648-9128
Rinko ir maketavo
Vilijus „Nemuno šilas“.
Spausdino UAB „Ignalinos
spaustuvė“, Laisvės g. 71,
LT-30122, Ignalina
Tiražas 500 egz.